

Stipendierapport

Jag tilldelades 12 000 kronor ur Otto och Anna Elgh-Lundbergs stipendier för att studera rättegången mot Radovan Karadzic i krigsförbrytartribunalen i Haag. Rättegången skulle ha startat hösten 2009, men sköts upp flera gånger sedan Karadzic först vägrat medverka.

Jag sökte då uppskov och fick det beviljat till sista juni 2010.

Rättegången startade 1 mars. Jag var i Haag v 22 och följde då arbetet vid domstolen i tre hela dagar.

Jag bloggade löpande om mina iakttagelser på corren.se och skrev sedan en större krönika i Östgöta Correspondenten 5/6.

Åsa Christoffersson
Östgöta Correspondenten
Linköping
0708-28 51 92

Krönikan följer här:

Karadzic: En livsfarlig man byggd av kränkthet

Haag

Krigsförbrytartribunalen i Haag jobbar på. År efter år, dag för dag, åtal för åtal, krigsförbrytare för krigsförbrytare. Sedan 1 mars pågår rättegången mot den bosnienserbiske förre presidenten Radovan Karadzic. Den här veckan har jag för tredje gången besökt tribunalen och följt förhandlingarna där.

Det var hösten 1994, kriget i Bosnien pågick och varje kväll var det något från belägringen av Sarajevo på tv. Det rullade på.

En dag publicerade en av kvällstidningarna, jag minns inte vilken, ett helsidesfoto på en skjuten pojke. Det var en sådan bild som man nästan inte kan publicera.

En pojke med huvudet i en blodpöl.

Han var så lik min egen son, hans 7-åriga lilla huvud, örat, händerna. Min son lekte hemma på gården på Drottninggatan i Linköping, den här pojken som hette Nermin hade varit och plockat ved med sin mamma och gick med henne över gatan mitt i Sarajevo. Kanske höll hon honom i handen, säkert skyndade hon på dem just i det farliga gathörnet som de var tvungna att passera. En mamma med sin lille son.

Ingen vet hur den serbiske prickskytten som låg någonstans på andra sidan Snipers alley tänkte innan han sköt. Mamman träffades i magen. Skottet gick rakt igenom henne in i huvudet på Nermin, som dog där på asfalten.

*

Det var så kriget på Balkan blev verklighet för mig.

Så snart vi kunde efter fredsavtalet i Dayton i november 1995 reste jag och fotografen Bernt-Ola Falck till Bosnien.

Det finns bara ett ord för att beskriva vår reaktion inför det krigshärjade landet: Chock.

Vi gick till gathörnet där Nermin sköts, jag minns att vår nerviga och krigsskadade tolk fnös åt mig, ”just one boy, när det dog 200 000 människor!”

Men för mig blev han den gripbara symbolen för kriget – och för krigsbrotten.

*

Förhandlingarna i Karadzic-fallet börjar kl 14.15. Först kommer en enorm vakt med en svart portfölj och en vanlig plastkasse proppfull med dokument.

Så två vakter till med Karadzic. Han går lätt och snabbt, börjar genast lyfta upp dokumenten på sitt bord, men hälsar också jovialiskt på juristerna runt omkring, pratar intensivt med sin juridiske rådgivare Mr Robinsson och ser ut att skoja.

Han ger inte intryck av att vara en människa som är TYNGD. Möjligen något besvärad av en lätt förkylning, näsan är lite röd och han snyter sig då och då i pappersnäsdukar som han krånglar fram ur byxfickan.

Han har mörk kostym, rosa skjorta och matchande sidenslips. Håret precis som förr, grått och stort i nån slags popfrisyr.

Stämningen är småputtrig innan det är dags för ”all rise” och de tre domarna i kåpor med röda kragar kommer in. Även vi åhörare bakom den långa väggen i pansarglas reser oss prydligt, annars säger någon av de beväpnade vakterna till vänligt men bestämt.

*

Radovan Karadzic är av en annan sort än sin förebild och ledare, Milosevic.

Milosevic gav intryck av kall, hyperintelligent maktspelare. Talade inte med de andra i rättssalen, men mässade och höll tal så fort han fick ordet. Avbröts av domaren med: ”Mer propaganda från er sida hjälper inte oss”.

Jurist i grunden. Pamp inom kommunismen, tog sen till nationalismen för att behålla makten. ”Han hoppade upp på nationalismens tiger och kunde sen inte hoppa av utan att själv bli uppäten”, sa Lord Owen, brittisk toppdiplomat som jag hörde vittna i tribunalen.

En enda gång tittade Milosevic ut i åhörarrummet, rakt in i mina ögon, och höll kvar. Hans blick kändes som en iskall, vass stråle och jag fick stålsätta mig för att inte vika.

Karadzic däremot hälsar, skojar och ler glatt åt två supportrar på åhörarbänken. Han ger inte samma hyperintelligenta intryck som Milosevic, men är förstås långt ifrån någon dumbom.

Men han verkar å andra sidan verkligen vara övertygad nationalist. ”Yes, he really believes in that crap”, som en forskare jag hittar vid kaffeautomaten i pausen utbrister.

Karadzics KRÄNKTHET är påfallande, när han talar. Han vill slå fast att hans serber hade rätt till en egen nation, att de blev lovade det av den amerikanske presidenten Woodrow Wilson under första världskriget.

Han visar fram karikatyrer från tidningar och vill ha med dem som bevisning, serber och ryssar är tecknade som grisar och Karadzic försöker nita fast Sky news krigskorrespondent Aernaut Van Lynden (vittnet för dagen) som ansvarig för en allmänt taskig bild av serberna i västmedia.

Van Lynden har inget med karikatyrerna att göra, har aldrig sett dem förut, säger han, och domstolen avslår dem som bevisning.

Det ser absurt ut när jag skriver det, jag ser det, men episoden visar Karadzics världsbild:

Hans serber är missförstådda och svartmålade. Och det är så orättvist.

(Jag skriver ”hans serber” för att skilja Karadzics synsätt från andra serbers sätt att resonera).

*

Enligt flera källor, bland annat en före detta kollega vi träffade i Sarajevo, var Karadzic en halvtaskig psykiater, en trist kollega och småtjuv (stal sjukhusets kassa en gång). Han försökte slå igenom som nationalistisk poet. Han var tränare i ett idrottslag. Han berättar oväntat, nästan skrytsamt, i rättssalen att han stödde De gröna innan han bildade Serbiska demokratiska partiet.

Det var först som serbnationalistisk demagog och krigshetsare/krigsledare han fann den framskjutna roll han sökte då han tack vare ett stipendium kunde lämna fattigdomen i Montenegro och studera i Sarajevo.

En livsfarlig man byggd av revansch lust, kränkthet, sjuklig nationalism och förvriden världsbild.

Och nu sitter han här med ett åtal över sig som borde slå honom till golvet: Folkmord, brott mot mänskligheten och brott mot krigets lagar.

Och så vitt jag kan se och höra ångrar han inget.

*

ICTY, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, har arbetat sedan 1993 och har över 1 000 anställda. 123 misstänkta krigsförbrytare har hittills behandlats, varav 12 frikänts. De flesta fällda är serber, sedan i fallande skala kroater, muslimer och kosovoalbener. Inga fler fall tas upp sedan 2004 och endast två misstänkta är nu på fri fot (varav en är Karadzics ökände general Mladic).

Tribunalens högre syften är att blottlägga sanningen, ge offren upprättelse, läka sår och stärka demokratin i de krigsdrabbade länderna.

Många bedömare har varit kritiska. Varje fälld krigsförbrytare kostar miljoner, folk är misstänksamma i hemländerna, har det hetat.

I foajén träffar jag historikern Lara J Nettelfield. Hon har precis kommit ut med boken "Courting Democracy in Bosnia and Herzegovina, The Hague Tribunal's Impact on Postwar State". Under flera års tid har hon bott och rest i Bosnien, hon har intervjuat hundratals personer på alla tre sidorna, kroater, före detta serbiska soldater och anhöriga till offren i Srebrenica.

Hon säger: ICTY gör nytta, mer än vad forskare före henne har hävdat. Inställningen i Bosnien är övervägande positiv, också hos serber (även om de är mindre positiva än bosniakerna).

Den negativa bilden kommer av för höga förväntningar, menar Lara, bland annat från en av anhörigorganisationerna som av förståeliga skäl fokuserar på upprättelse (kanske hämnd) och har mindre förståelse för de juridiska processerna.

Lara menar att tribunalens jobb är väl värt pengarna, det är bara ytterst sällan och i exceptionella situationer som det internationella samfundet tar till en tribunal. De oerhörta grundliga utredningar som tribunalen gör används också i de vidare rättsprocesserna i hemländerna.

*

Jag läser åtalet mot Karadzic. Söker efter belägringen av Sarajevo och dödsjutningen av Nermin, minns min oerhörda lättnad då jag fann att Milosevic faktiskt var åtalad för just den lilla, enskilda händelsen. Gäller det Karadzic också?

Bläddrar febrilt genom bilagorna, "Srebrenica killings", "Killings related to detention facilities"... kommer till schema F som heter "Sniping incidents in Sarajevo". Och mycket riktigt, 18 november 1994 under incident nummer 13 finns Nermin och hans mamma.

Radovan Karadzic kan sköta sitt eget försvar och uppträda som en av de andra juristerna i salen hur mycket han vill – det är ändå han som ställs till ansvar för belägringen av Sarajevo, folkmordet i Srebrenica, koncentrationslägren, våldtäkterna, den etniska rensningen av muslimer och kroater.

Och för mordet på Nermin, en 7-årig pojke som gick över en gata med sin mamma.

ÅSA CHRISTOFFERSSON

Åsa Christoffersson

Kulturredaktör

Östgöta Correspondenten

013 - 28 01 95

asa.christoffersson@corren.se